

Az 1944/45-ös magyarellenés atrocitások: Nemcsak a történészeknek, hanem a politikumnak is van mit tennie

Feljegyzés az 2011. január 6-án az MTA budai székházában tartott bizottsági ülésről

Az alábbiakban nem a tényfeltáró bizottság magyar része programozó ülésének teljes menetét és határozatait foglalom össze, hanem csupán kiemelek néhány, szerintem sarkalatosnak minősülő részt.

Glatz Ferenc elnök bevezetőjében összefoglaló értékelést adott a bizottság feladatáról és munkájáról. Szerinte egy két évszázados történelmi periódust ölel fel a felértékelődő Baltikum-Balkán európai régióban a magyar–szerb megbékélés.

A bizottság iránt van politikai, lakossági és szakmai elvárás. A munka több évig tarthat, noha az igények szerint gyors eredményt kellene felmutatni. A munka eredményeként meg fog majd jelenni egy magyar, szerb és angol nyelven publikált könyv.

A kutatási munka eredményét folyamatosan fogjuk közzétenni a bizottság honlapján amelynek Hornyák Árpád lesz a szerkesztője.

Más honlapok is közölhetnek fontos részeredményeket, s fölmerült, hogy a Délvidéki Mártírium Alapítvány a saját honlapján máris közöl fontos dokumentumokat.

Nekünk kell megfogalmaznunk, hogy mit értünk a Szerbia iránti azon elvárás alatt, hogy európai szinten folyó levéltári kutatás lehetővé tételét várunk el tőle.

Meg kell találnunk az újvidéki kutatókat. (Nem tudom ezt értelmezni.)

Mi magyarok lenyeltük a békát: már Horthy kivizsgálta a negyvenkettes történéseket, most tessék a szerbeknek lenyelni.

A kutatásban a kölcsönösség fog érvényesülni.

A feltárás nem csak szerb-magyar ügy.

A bevezető után Fodor István, Mezei Zsuzsa, Forró Lajos és én a délvidéki szempontból fontosnak tartottakról szóltunk. Más felszólaló véleményét és javaslatát alig-alig jegyzeteltem. Sokcsics Dénes például arról beszélt, hogy a horvát kutatók eredményei és a horvátországi dokumentumok is fontosak lehetnek számunkra. Fodor és Mezei főleg a levéltári kutatásokra összpontosított, felsorolva, hol lehetnek Szerbiában fontos dokumentumok, s ezeket hogyan lehet kutatni.

Forró Lajos az eddigi kutatások eredményéről tájékoztatott s közölte, hogy erről összefoglaló dokumentumot fog kidolgozni hamarosan, már a január 23-án, Szegeden tartandó tanácskozásra.

Szót kapván jeleztem, hogy egy 17 pontból álló dokumentumot készítettem, amellyel az a célom, hogy felhívjam a figyelmet, hol található a vérengzésre vonatkozó dokumentum Szerbia és Magyarország területén kívül, s amelyet majd be fogok terjeszteni. Az elnöklő felkért, hogy mielőtt átadnám olvassam fel, amit meg is tettem, de előtte rövid bevezetőt mondtam, amit ott fogalmaztam meg, s körülbelül ezt tartalmazta:

Történelmi pillanatnak tekintem az időpontot. Majdnem most van húsz éve annak, hogy a VMDK, alig néhány héttel a megalakulása után, 1990. április 17-én az MTA-hoz és a SANU-hoz [Sprska akademija nauke i umetnosti] fordult azzal a kéréssel, hogy végezzék el azt a munkát, aminek most jutottunk a kezdetére.

A magyar állam hivatalosan nem foglalkozott ezzel a kérdéssel 2003 decemberéig, amikor is az Országgyűlés határozatot fogadott el, melynek lényege, hogy az eseményeket fel kell tárni. Ezen határozat kezdeményezése a Délvidékről ered, a Vajdasági Magyar Tudományos Társaság által 2003. október 24-én és 25-én tanácskozási zárónyilatkozatában.

Az ülésen felvetődött a kérdés, hogy csupán az áldozatokat keressük-e, vagy a vétkeket is. E kérdésben Forró Lajossal egybehangzóan amellet szóltunk, hogy természetesen a vétkesek azonosítása nem megkerülhető

feladat. Más nem is szólt ehhez a felvetéshez.

Úgyszintén felvetődött, hogy a kutatás vajon csupán a történészek és a kutatók számára jelent-e feladatot, vagy a politikumnak is van mit tennie. Ehhez hozzászólva kifejtettem, hogy – amint a korábbi okfejtésében Glatz Ferenc is mondta: ez az ügy nem csupán magyar–szerb jelentőségű –, fontos, hogy a magyar–szerb megbékélés ügyének hírének most, a magyar uniós elnökség idején hivatalosan is eljuttassuk Brüsszelbe. Ez a politikum feladata. Nagy mulasztást követnénk el, ha ezt nem tennénk meg, mert két történelmi hibánkat ismételnénk meg vele. Jórészt vagy kizárólag politikai megfontolásból nem tisztáztuk ugyanis a magyar–szerb ellentétet sem a Rákóczi-féle, sem pedig a Kossuth vezette szabadságharc lezárása után, sőt egy harmadik esélyt is elmulasztottunk, ezt éppen a Tito-féle vérengzés tekintetében, hogy ugyanis a párizsi béketárgyalásokon nem vetettük ezt fel.

Végül javasoltam, hogy a délvidéki mézszárlás áldozatai emlékére a Délvidéken egy központi emlékművet kell felállítani. A gondolatot felszólalással ugyan senki sem nem támogatta, sem nem ellenezte, a jelenlevők közül azonban sokan helyeselték – köztük maga az elnök is – közbeszólásukkal, ami egyértelműen úgy magyarázható, hogy ezt meg kell tenni.

Matuska Márton

Újvidéken, 2011. január 8-án

EMLÉKEZTETŐ

Az 1944/45-ös évek folyamán a Délvidéken elkövetett magyarellenes atrocitások tudományos feltárásának programja kidolgozásánál javasolom figyelembe venni:

1. Az eddigi kutatások eredményét. Elsősorban a tudományos igénnyel, magyar vagy szerb nyelven megjelent könyveket és a helytörténeti kiadványokat, lapokban megjelent feldolgozásokat. E publikációk tételes felsorolását elkészíthetem.
2. Sok olyan helységről nem készült szinte semmilyen publikáció, ahol az átlagosnál sokkal több személy esett áldozatul. E helységek névsorát összeállíthatom.
3. Rendelkezem azon helységek névsorával, amelyekről adataim vannak, hogy területükön történt tömeges – korabeli szerb szóhasználattal – likvidálás, és azokéval, amelyek területén, adataim szerint tömegsírok vannak.
4. A partizán fegyveresek által, elsősorban német nemzetiségű személyek számára létrehozott haláltáborok némelyikébe magyar tömeg is került, de szórványosan mindegyikben voltak magyarok, legfőképpen mint magyar házastársak. Rendelkezem egy korabeli rendőrségi sürgönykönyvvel, amely a táborokból megszököttek ellen kiadott országos körözéseket tartalmazza.
5. A frontátvonulás ideje táján a vérengzések által érintett régióban igen sok honvéd adta meg magát, esetenként kisebb nagyobb egységek is, akikről az eddigi kutatás során csupán szerény adatoknak jutottunk a birtokába, ezek arra utalnak, hogy a magyar hadifoglyokat tömegesen likvidálták. A Hadtörténeti Levéltár anyagában találtakat összevetve a Temerinben likvidált honvédek adataival azt látjuk, hogy őket Magyarországon eltűntként tartják számon. Vélhetően a többi itt likvidált hadifogollyal is hasonló a helyzet.
6. Magyarországi és szerbiai levéltárakon kívül fontos adatok találhatóak zágrábi, ljubljana, moszkvai és bécsi levéltárakban, feltételezhetően még másutt is. Az egyházi anyakönyvek szinte minden délvidéki helységben fontos adatforrásul szolgálhatnak. A főegyházmegyei levéltárak – elsősorban Kalocsa és Esztergom – már eddig is szolgáltak fontos adatokkal. Tudni kell azonban, hogy plébániáinkról a korabeli anyakönyveket be kellett szolgáltatni, s azokat a mai napig sem kapták vissza. A Historia domusok szintén tartalmazhatnak adatokat.
7. A titói érában született, a partizánharcokkal foglalkozó monográfiák igen sok, a kutatás szempontjából fontos adatot tartalmazhatnak.
8. A korabeli jugoszláviai sajtó a háború végén és az utána következő hónapokban igen sok kivégzésről közölt rövidebb-hosszabb híreket, esetleg részletes beszámolókat is.
9. A likvidálások kiterjedtek a Délvidék összefoglaló néven emlegetett teljes tájegységre, tehát a szerbiai Bánság, Szerémség és Bácska területén kívül a horvátországi Drávaszög, Szlavóniára és a szlovéniai Muravidékre.
10. A partizánok tömegesen likvidáltak magyarokat Magyarország területén is.
11. A titói állam megbízottai szabadon, minden formai engedélyezés nélkül elhurcoltak Budapestről is likvidálásra vagy bírósági eljárás elé szánt személyeket.
12. Az 1945-ös és az 1946-os esztendőben igen sok koncepciós per zajlott le a tájon, amelyekben ártatlan személyek is halálra lettek ítélve, de még olyasmi is előfordult, hogy a jogerősen börtönre ítéltet is likvidálta a titkosrendőrség.
13. A likvidáltak és kivégzettek között hősök is vannak, akiket e tekintetben ki kell emelni az ártatlanok tömegéből. Nem lehet tudni, hogy a likvidáltak között kik minősültek volna vétkeseknek, ha a gyilkosok

lefolytatnak ellenük büntetőjogi eljárást. Általános gyakorlat volt, hogy kollektív bűnösséget mondtak ki tömegek felett párthovatartozás, lakóhely alapján, vagy azért, mert a magyar hatóságnál állást vállaltak.

14. Számítalan helységben módszeresen megsemmisítették a tömegsírokat, másokban olyan objektumokat építettek föléljük, amelyek miatt hozzáférhetlenné váltak. Általánosan mondva: Dokumentálásra szorul a bűnjelek eltüntetésési folyamata is.

15. Fontos következtetésekre juthatunk a magyar államigazgatásnak, rendőrségi apparátusnak, határ menti előljáróságoknak a Délvidékről elmenekültek iránti magatartása megvizsgálásából.

16. Szükséges a jelentős mennyiségű német nyelvű anyag magyar vonatkozásainak vizsgálata.

17. Nélkülözhetetlen egy magyarországi székhelyű archívum létrehozása. Amelyben összegyűjtünk és tárolunk minden eddig feltárt és ezután előkerülő dokumentumot.